

Intervju med Petter Paulsberg i forbindelse med avvikling av Lilleengenkompaniet i 1947

Petter Paulsberg:

Børre averterte etter møller i Hamaravisen. Møller Nils Olsen, Romedal fikk posten. Jeg var også romedøling og arbeidet på samme mølle som Nils Olsen. Vi drog så begge til Vardal. Byggearbeide var ikke ferdig. Det var bygmester Prøven fra Raufoss som satte opp den første mølla. Vannet ble ført i en gravet kanal fra inntaket ved Lund og ned til mølla. Dette arbeide var ferdig da jeg kom dit. Vannet ble så ført i trerenner(åpne) ned på vannkallene (med skovler) som dreiv hver sin kvenn. Børre hadde kjøpt noe mølleredskap og inventar fra ei mølle som stod oppe i Breiskallen. Tørka ved mølla som var et eget lite hus, der var det to panner med skovler hvor kornet ble tørket. Disse pannene var på ca. 1 m. i diameter. Møllesteinene var den gang såkalte Sælbusteiner, på disse kunne det ikke råmales, kornet måtte tørkes godt. Seinere kjøpte dog Børre ei råmalingskvenn fra Oslo. Til sikting ble det brukt de såkalte flintesteiner som måtte hugges opp igjen en gang i året. De var omtrent som å hugge i stål, men det var lite sikting av mjølet i den tida, sier Paulsberg. Havregryn ble ikke laget, men derimot gryn. Det var de såkalte grynsteiner, de lignet en slipestein. Denne var inkapslet i en slags blikk-kapsel, og i den var det innhugget tett med huller. Grynsteinen gikk fort, men "kippen" som den kalte gikk saktere, så ved hjelp av denne metoden ble bygget på en måte slipt til gryn, men det gikk ikke fort. Vi kunne vel få igjennom 1 tønne om dagen. Folk brukte heller ikke så mye gryn. Det var helst før i jul det var spørsmål om å få laga gryn. og vi kunne heller ikke greie mer enn ei tønne om dagen. Da man hadde fylt på en sekk på de gammeldagse kvenner, kunne man godt gå å legge seg til å sove, for en sekk tok opptil 3 timer å få malt. Det vr bønder fra Vardal ja, også fra Toten og somme tider fra Nes som kom til oss for å få malt. Mølla hadde et godt ry, for vi var bestandig samvittighetsfulle og passet godt på. På Gjøvik hvor det på den tida var to møller, hendte det nok at det var så-som-så med malinga, for det var lettere for brenvin på Gjøvik, og det hendte nok at møllerne gjerne ville ha en dram før bonden fikk malt. Detb hendte dog aldri oppe hos oss.

Nils Olsen sluttet etter et par måneders arbeide, men jeg fortsatte og jeg dreiv en stund alene. I 1892 skulle jeg på eksis. Chr. Nilsen kom da om våren. Jeg arbeidet et par år sammen med Nilsen, men om sommeren var det lite å gjøre. Jeg sluttet og var 1 års tid i Åmødt. Nilsen var borte en stund (påRolid?), og Arne Bergersen dreiv som møller en stund.

Jeg var med på forberedelsene til sagbruket, således med å bygge brukar på Kvønnhusdammen og var med på å grave kanalen derfra og ned til saga. Da dette var ferdig var jeg med på å bygge saga. Det var Ole Mosevik som stod for bygginga. Selve sagbygningen er på det aller næraste uforandret, bortsett fra litt overbygg på østsiden. Men kraftverket var naturligvis atskillig mer primitivt. Vannet ble ført i ei trerenne ned i en trekom ned i saga før det kom på turbin. Det var forresten to turbiner, og de var ikke regulerbare så det skulle mye vann til. Det ble ikke høvlet når saga gikk. Høvling vesentlig om sommeren. Hvis tømmeret var jevnt kunne vi skjære opp til 10 - 12 tylfter.

Jeg hadde i lønn 1.20 kr. pr dag + kost (på Lilleengen).

Det var Petter Stensrud og Emil Bruhaug som var de første sagmestere. I 1906 ble jeg Sag- og høvelmester en jobb jeg hadde på det næraste 20 år da min sønn Jørgen overtok mitt arbeide. Jeg fortsatte imidlertid på saga til julen 1940. Jeg hadde da arbeidet hos Lilleengen i 45 år (50 ÷ 5år som jeg arbeidet forskjellige andre steder, lengst på kalkbrenneriet). Det var Bernt som var leder av saga. (Børre stod for Mølla til å begynne med) og Ole frørensieriet, mølla og trevarefab samt forretningen.

Børre Stangstuen.

Børre var en grei kar. Det likeste menneske jeg tror jeg har vært innåt." Han forstod folket sitt så godt, og hadde slik tålmodighet, var nesten aldri sint eller tverr. Hvis det var noe som ikke gikk slik han hadde beregnet så nærmost lo han.

Bernt som stod for saga mens jeg var der, var også en grei mann å arbeide under, vel å merke hvis han hadde med skikkelige folk å gjør. Men var det noen som ikke fylte sin plass la han ikke fingera mellom. En gang var det en som hadde forsovet seg, og skulket første økta. Samme fyren var forresten ikke noe til arbeidskar. Bernt ba han gå heimatt med en gang for han hadde ikke noe bruk for'n,sa han .

Lilleengen gård 1895. Børre dreiv gardsbruket. Selve hovedbygningen var til å begynne med ei lita stue, lengda på huset tilsvarer den nåværende bygnings tverrside, men det var 2 etasjer. Det var 2? rom og gang ned og 2 rom i 2. etg. Børre hadde 10-12 kyr og for det neste 2 hester. Foruten avlinga på Lilleengen hadde han Ødegårdssetra, Myra avlinga på Nygardstuens grunn og en stund hadde han forpaktet Dalborgen. Børre fikk slag opppe på Ødegårdssetra. Han hadde spist og var borti skauen, da han fikk slagtilfellet.

Vadmelstampa ble revet i 1894. ~~Litexxiv~~ vasshjul 2- 3 m. fall høden. Et stativ ca. 2½ m. høgt. Vadnølet ble først bløtt i varmt vatn, siden ble det lagt i ei nu og stampet.

Det var litt av et grisarbeide, for man ble så blaut. Stampa måtte passes godt på, så det ble jevnt stampet.

Ole dreiv i stampa da jeg begynte. Han hadde ofte med seg horn og spilte litt innemellom da han hadde fått greitt vadmelet. Det første kraftanlegget var altså vasshjulet i stampa. Da stampa ble revet og renseiet bygget var det til å begynne med turbin i reseriet.

Bødehusbygningen var til å begynne med ei liten stue, senere ble utvidet til en 2 etasjes bygn. i 2. etg varx det forsamlingslokale.